

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 94(7/8)

НЕВДАЛІ СПРОБИ КОЛОНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОЇ БРАЗИЛІЇ ПОРТУГАЛЬЦЬМИ В XVI СТОЛІТТІ

Кряжев П.В.

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

У статті розкрито перебіг спроб колонізації північної Бразилії португальцями в XVI століття. Визначено, що португальська корона доручила складну місію колонізації зазначеного регіону приватним особам – консорціуму капітанів-донатаріїв. Висвітлено особистості кожного з учасників згаданого консорціуму. Розкрито зміст королівської грамоти, що регламентувала права і обов'язки, а також, визначала кордони земель, які були пожалувані королем Жоао III консорціуму донатаріїв на території північної Бразилії. З'ясовано причини невдач, що призвели до провалу намірів португальців колонізувати північну частину Бразилії у зазначений час.

Ключові слова: Бразилія, колонізація, ескадра, приватно-спадкове капітанство, консорціум, капітан-донатарій.

Постановка проблеми. У вітчизняній історіографії практично не приділяється увага дослідженню проблем історичного минулого найбільшої країни Латинської Америки – Федеративної Республіки Бразилії, однієї з найбільших держав у світі. Вона займає п'яте місце на земній півкулі за територією і населенням. Станом на 2016 р. країна зайняла дев'яте місце у світі за обсягом ВВП. Ця країна є безумовним регіональним лідером в Латинській Америці за своїм економічним, демографічним і ресурсним потенціалом.

З огляду на постійно зростаючий економічний, політичний і демографічний потенціал цієї самобутньої країни західної півкулі, її активну участь в процесах глобалізації та континентальної інтеграції (МЕРКОСУР), постійно зростає науковий інтерес до вивчення історії становлення і розвитку Бразилії, зокрема як невід'ємної складової частини колишньої португальської колоніальної імперії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що в СРСР з'явилися ґрунтовні наукові розвідки з історії Бразилії [1-2; 4-7; 11-12]. Зокрема, наукові дослідження з латиноамериканістики почали проводитися за науковими програмами Інституту країн Латинської Америки, який продовжує своє функціонування в Москві. В сучасній російській історіографії з'явилися досить цікаві наукові праці з історії Бразилії [3; 8-10]. В українській історичній науці, на жаль, на даний час не існує жодної наукової історичної монографії або захищеної дисертації, присвяченої дослідженню різних аспектів історичного розвитку Бразилії.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У вищезазначених наукових розвідках не досліджувалася проблема колонізації північної Бразилії португальцями в XVI ст. У зв'язку з цим, метою статті є розкриття причин невдалих спроб колонізації північної Бразилії португальцями в XVI ст. та їхні наслідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В 1530 р. король Португалії Жоао III (1521-1557) розпорядився відправити у напрямку Бразилії

першої військово-колонізаційної експедиції під командуванням капітана-мора Мартіма Афонси де Соузи. Згодом, у 1534-1536 рр., вся територія атлантичного узбережжя Бразилії була поділена рішенням корони на 15 спадков-приватних секторів – капітанств, що були пожалувані королем дрібним і середнім дворянам (фідальго) або представникам придворної знаті. В дарувальних королівських грамотах (*carta de doação*) зазначені особи титулувалися «капітанами-донатаріями». Однак спроби португальської колонізації крайньої півночі Бразилії, місцевості, яка межувала на півдні зі спадковим капітанством Ітамарака, а на півночі сягала гирла ріки Амазонки, виявилися невдалими. Ця місцевість було поділена португальською короною на чотири спадкові сектори, пожалувані спільному консорціуму капітанів-донатаріїв (Жоао де Баррос, Айреш да Кунья, Фернау Альвареш де Андраді) і окремо Антоніу Кардозу де Барросу.

Перед ті як розглянути причини невдалої колонізації вказаних секторів, потрібно розкрити особистості названих донатаріїв та їхні мотиви, що спонукали їх розпочати реалізацію ризикованої і складної місії колонізації «диких земель». Жоао де Баррос і Фернау Альварешу де Андраді зазнали провалу в спробі колонізації, втративши все їхнє спорядження. Айреш да Кунья втратив своє життя. Щоб ця ризикована місія була вдалою, ці королівські чиновники вирішили об'єднати свої зусилля і досвід у спільному консорціумі.

Королівський чиновник (фейтор і скарбник компаній Індії і Африки) Жоао Баррос (1496-1570) був відомим в Португалії письменником, лінгвістом, істориком і хроністом. 11 березня 1535 р. він отримав королівську форальну грамоту («*carta de foral*» – грамота привілеїв) на 50 ліг території в північній Бразилії, зареєстровану у канцелярії короля Жоао III у книзі № 10, стор. 85 [17, с. 3-9].

Компаньйон Барроса Фернау Альвареш де Андраді був головним королівським скарбником (*порт.* – *tesoureiro-mor*), уроженцем Галісії, родові корені якого ведуть до графського дому де

Андраді. Цей род титулувався як «Андрадес де Анунсіада», представники якого мешкали в Лісабоні. На відміну від Жоао де Барроса неможливо встановити дати королівських жалуваних грамот дарування і форалу, наданих Фернау Альварешу на володіння спадковим сектором або сеньйорією в Бразилії.

Родове походження Айреша да Куньї залишається нез'ясованим. Відомо лише, що він відбував військову службу в Індії. В тексті одного з листів від 31 серпня 1532 р., написаному в Ангрі і який зберігається в фондах лісабонського архіву Торре-ду-Томбо (corpo chronologico, I, fl. 49, 89), йде мова про те, що Айреш був слугою свого батька, капітана каравели [20, с. 208]. Цей лист дає нам зрозуміти, що саме цьому досвідченому у морській справі фідальго була доручена місія щодо організації у 1535 р. військово-колонізаційної експедиції трьох вказаних донатаріїв до північної Бразилії.

Після провалу першої експедиції була спроба організувати після 1550 р. ще одну військово-колонізаційну експедицію до північної Бразилії двох синів Жоао де Барроса Жероніму і Жоао. Про це свідчить лист Жоао-молодшого королю Жоао III [20, с. 209]. У листі син Жоао-молодший прохав підтримки короля щодо організації такої експедиції. Жоао III задовольнив прохання Жоао-молодшого, одночасно заборонивши іншим зацікавленим особам висаджуватися на території капітанства Жоао де Барроса і його компаньонів по консорціуму (королівський наказ від 5 березня 1561 р.). Крім цього, Жероніму де Баррос прохав у короля дозволу щодо заселення капітанства його батька. Експедиція вирушила до естуарії Мараньяну (сучасні бухти Сан-Марку і Сан-Жозе, географічні координати: 00°07' північної широти; 48°09' західної довготи). Крім цього, Жероніму де Баррос ходатайствував у короля дозволу щодо заселення капітанства його батька.

Португальський хроніст Вісенті ду Сальвадор нічого не повідомляє в своїй хроніці про другу спробу організації експедиції Жоао де Барроса з синами, згадуючи, при цьому, але не підтверджуючи при цьому будь-якими документами, пожалування королем Жоао III капітанства в Мараньяні фідальго Луїсу де Мелу да Сілві, який, також, організував експедицію у напрямку північної Бразилії у 1554 р., що закінчилася повним провалом [22].

Португальський хроніст Бернарду Перейра де Берреду відмічає, що Луїс де Мелу під час свого плавання до Мараньяну досяг острова Маргарита, де зустрів декількох іспанських солдатів-дезертирів з ескадри іспанського мореплавця Франсіско де Орельяни. Після чого він повернувся в Португалію, де звітував перед королем Жоао III про багатства Мараньяну зі слів іспанських дезертирів [14, с. 32-33]. Король підтримав його ходатайство з пожалуванням йому всіх прав капітана-донатарія. Луїс де Мелу організував військово-колонізаційну ескадру у складі 3 великих кораблів («нау») і 2 каравел [21, с. 278]. Однак ескадра в околицях естуарії Мараньяну зазнала краху. Частині учасників експедиції разом з капітаном вдалося врятуватися.

Наступний капітан-донатій, зазнавший краху під час спроби колонізації північної Бразилії, був

королівський чиновник Антоніу Кардозу де Баррос. Королівську жалувану дарувальну і форальну грамоту він отримав 19 і 20 листопада 1535 р. відповідно (грамоти зареєстровано в канцелярії короля Жоао III, книги № 21, стор. 187 і № 22, стор. 108) [18, с. 10-16]. Згідно з королівською жалуваною грамотою дарування капітан-донатарій отримав спадкове володіння протяжністю вздовж узбережжя приблизно 40 ліг, яке охоплювало територію від бухти Ангра-дос-Негрос (околиці сучасної столиці штату Сеара Форталези, географічні координати: 03°40' південної широти; 38°35') на півдні до річки Круз (rio da Cruz) на півночі (сучасна річка Кореау, географічні координати: 02°52' південної широти; 40°50' західної довготи) [13, с. 92-93].

Вказані землі є територією сучасного бразильського штату Сеара. Ніяких задокументованих достовірних свідчень щодо практичної реалізації намірів колонізувати спадковий сектор в північній Бразилії не існує, але як зауважує бразильський історик Ф.А. Перейра да Коста, існують матеріальні залишки кам'яних і вапняних руїн, що локалізуються поряд із місцевістю Тутойя (географічні координати: 02°36' південної широти; 42°10' західної довготи) [15, с. 25].

Додатково до цього, історик Ф.А. Варнажен наголошував на тому, що в околицях Тутойї, на березі бухти Камосін, де локалізується гирло річки Кореау, донатарій здійснив спробу започаткувати свою колонію, але вимушений був відмовитися від цього наміру. При цьому, як зауважує дослідник, у 1614 р. ці руїни вже існували [23, с. 193]. Історик не уточнював причини відмови капітана-донатарія від колонізації пожалуваного капітанства.

Документи свідчать, що після свого провалу у якості капітана-донатарія, Антоніу Кардозу де Баррос був призначений королем Жоао III на посаду проведора-мора (фінансового адміністратора) в адміністрації першого генерал-губернатора Бразилії Томе де Соузи (1549-1553). Відповідний королівський статут і регламент проведора-мора Бразилії затверджено королем 17 грудня 1548 р. [20, с. 350-353]. Цю посаду він обіймав і в адміністрації другого генерал-губернатора Дуарті да Кости (1553-1558). Однак, його було звинувачено в опозиції генерал-губернатору, внаслідок чого його і ще декількох спільників було депортовано із генерал-губернаторства Баїї. Однак каравела, у якій перебував Антоніу Кардозу де Баррос, була розбита руйнівним штормом в околицях річки Куріуріпе 16 червня 1556 р. Ті хто врятувалися разом з Антоніу Кардозу, були вбиті і з'їдені туземцями.

Тепер перейдемо до аналізу перебігу спроб колонізації північної Бразилії вищезазначеним у статті консорціумом капітанів-донатаріїв. Як відмічає хроніст Бернарду Перейра де Берреду у своїй історичній праці «Annaes historicos do estado do Maranhão» (1749 р.), у листопаді 1535 р. ескадра під командуванням Айреша да Куньї у складі 10 каравел і чисельністю учасників експедиції орієнтовно 900 осіб (в каравели, також, було завантажено 113 коней), вирушила із гавані Лісабону у напрямку бухти Сан-Марку в Мараньяні. В військово-колонізаційній експедиції прийняли участь, також, сини Жоао де Барроса Жоао-молодший і Жероніму [14, с. 17].

Ескадра була підготовлена за власний рахунок консорціуму капітанів-донатаріїв. Військова домінанта ескадри говорить нам про те, що головною метою експедиції було не заселення північних бразильських капітанств. Тим більше, що війський потенціал ескадри мав різкий контраст з малими колонізаційними ескадрами інших донатаріїв, що здійснювали спроби колонізувати інші частини Бразилії.

Португальська корона, також, зробила свій внесок в організацію ескадри, надавши консорціуму військову амуніцію і артилерію з королівських арсеналів. Військове спрямування ескадри викликало підозру у іспанського посла в Лісабоні, який повідомив про організацію цієї експедиції іспанському королю Карлосу V і про намір португальців доставити військових і кавалерію до багатих на золото земель інків. Ці занепокоєння мали свої підґрунтя не тільки внаслідок воєнного потенціалу ескадри. Підозру у іспанської корони викликала королівська жалувана грамота від 18 червня 1535 р., яка надавала консорціуму капітанів-донатаріїв концесію на пошук і виключні права трьох донатаріїв на експлуатацію родовищ золота і срібла в пожалуваних їм спадкових капітанствах. Документ зберігається в фондах лісабонського архіву Торре-ду-Томбо (*chancelaria de D. Joao III, livro 21, folha 73*). Зазначена грамота вміщена у джерелі [20, с. 269-270]. Згаданий документ затверджено королівською канцелярією вже після пожалування грамот дарування і форула кожному окремому капітану-донатарію.

Вказана грамота жалувала консорціуму трьох донатаріїв та їхнім спадкоємцям землі вздовж північної частини бразильського узбережжя, загальною протяжністю 225 ліг (*прим.* – одна старопортугальська ліга як міра відстаней дорівнювала 5.92 км). Грамота встановлювала, що Фернау Альварешу де Андраді належатиме спадкове володіння, протяжністю 75 ліг, яке починалося від мису Всіх Святих (сучасний острів Сантана, географічні координати: 02°15' південної широти; 43°36' західної довготи) і простягалось до річки Круз. Жоао де Баррос і Айреш да Кунья отримували відповідно до грамоти землі, протяжністю 150 ліг, із яких виокремлювався сектор протяжністю 100 ліг, який на півдні межував зі спадковим капітанством Ітамарака в околицях бухти Трайсан (географічні координати: 06°40' південної широти; 34°55'), що належало капітану-донатарію Перу Лопешу де Соузі, а на півночі кордон проходив в околицях місцевості Ангра-дос-Негрос. Другий сектор, протяжністю 50 ліг, простягався від мису Всіх Святих і сягав місцевості, якої досягла ескадра у складі 2 каравел під командуванням Діогу Лейті (ці дві каравели були відправлені за наказом капітана-моря Мартіма Афонси де Соузи у 1531 р. досліджувати естуарію Мараньяна, досягнувши, при цьому, околиць річки Гурупі, яка є природним кордоном двох сучасних північних штатів Мараньян і Пара; географічні координати: 01°02' південної широти, 46°02' західної довготи).

Грамота встановлювала, що консорціум спільними зусиллями повинен освоювати і заселяти пожалувані цим трьом донатаріям землі протягом 20 років. Після завершення цього періоду донатарії у відповідності з грамотою повинні були

демаркувати їхні окремі спадкові володіння. Для започаткування заселення цих земель грамота доручала донатаріям організувати за їхній власний рахунок велику військову ескадру з кавалерією.

Документ зобов'язував консорціум донатаріїв після прибуття до Бразилії розпочати розвідку родовищ золота і срібла в пожалуваній землі за їхній рахунок. При цьому ця концесія дозволяла донатаріям надавати дозволи на розвідку і відкриття вказаних родовищ суб-концесіонерам. У випадку порушення приписів грамоти та інших директив донатаріями або у випадку незаконної розвідки і експлуатації родовищ особами без відповідної ліцензії, їм погрожував арешт, який передбачав відправлення на острів Сан-Томе на 10 років.

Донатарії у відповідності з документом мали обов'язок сплачувати фіксований податок на користь португальської корони з видобутого золота і срібла в процесі його комерційної реалізації. Розмір податку встановлено у документі у розмірі квінти або 20% його вартості. Більше ніякі податки не сплачувалися. Грамота зобов'язувала сплачувати донатаріям квінту у королівські факторії відповідних капітанств. Обов'язком королівського фейтора було маркування видобутого дорогоцінного метала для його чіткого королівського обліку.

Крім вищезазначеного, грамота встановлювала права спадкового наслідування нащадками донатаріїв влади в їхніх спадкових капітанствах. У спадок капітанство переходило законним дітям донатарія, по досягненню ними повноліття. Це можуть бути як син, так і донька. Заборонялася передача у спадок капітанства на користь незаконнародженої дитини [20, с. 269-270].

Аналіз грамоти засвідчує, що зазначений консорціум донатаріїв протягом 20 років повинен був являти собою *режим кондомініуму* або *мультисенйорії* з дольовою участю у колонізації сертанів (диких районів) і селви північної Бразилії, у тому числі, розвідці і видобуванні золота та срібла.

По завершенню терміну 20 років донатарії, керуючись цією грамотою, повинні були самостійно остаточно демаркувати їхні спадкові володіння за взаємною згодою і повідомити про наслідки такої демаркації королю. Іншими словами, кордони між спадковими володіннями учасників приватного консорціуму у момент пожалування кожному з них королівських грамот не були же встановлені внаслідок недосліджуваності цих земель на півночі Бразилії.

Фіксація кордонів між володіннями трьох донатаріїв, очевидно, залежала від успіху у розвідці і фіксації місцезнаходження гіпотетичних родовищ золота і срібла у цьому регіоні. У якій послідовності були демарковані їхні володіння, свідчить важливий для нас документ – карта португальського математика і космографа XVI ст. Бартоломеу Вельї під назвою «*Carta General do Orbe*» (1561), фрагмент якої наведено нами на рис. 1.

Користуючись картою ми бачимо, що найпівнічнішим спадковим сектором володів донатарій Айреш да Кунья. Аналіз свідчить, що його спадковий сектор у відповідності з грамотою від 18 червня 1535 р. на крайньому півночі Бразилії сягав місцевості під умовною назвою – «бухта Ді-

огу Лейті», яку більшість дослідників ідентифікують з гирлом річки Гурупі. Хоча, як ми бачимо по вищенаведеній карті, спадкове володіння Айреша да Куньї простягалося вздовж бразильської берегової лінії, беручи свій початок від західного берегу естуарії Мараньяну, на відстань 25 ліг (як зазначено у королівській грамоті). Якщо ми прокладемо вказану відстань вздовж лінії узбережжя у північно-західному напрямку, потрапляємо в місцевість, де пролягає гирло річки Туріасу з однойменною бухтою (географічні координати: 1°39' південної широти; 45°20' західної довготи). На сході спадковий сектор Куньї межував зі спадковим володінням Жоао де Барроса, як свідчить карта, по річці Мearім (географічні координати: 02°46' південної широти; 44°18' західної довготи).

Спадковий сектор Барроса, протяжністю 25 ліг, на заході межував з сектором Куньї по річці Мearім, а на сході мав кордон зі спадковим сектором Фернау Альвареша де Андраді (як свідчить цитована нами королівська грамота, в місцевості, де локалізувався мис Всіх Святих, який ідентифікується на сучасній географічній карті з островом Сантана). Цей факт підтверджує карта Бартоломеу. Щодо інших двох секторів Жоао Барроси і Айреша да Куньї загальною протяжністю 100 ліг вздовж берега, карта показує, що з капітанством Ітамарака донатарія Перу Лопеша де Соузи межував спадковий сек-

тор Жоао де Барроса в околицях бухти Трайсан. У той же час, з капітанством згадуваного нами вище Антоніу Кардозу де Барроса межувало спадкове володіння Айреша да Куньї у місцевості Ангра-дос-Негрос. Щодо кордону між спадковими володіннями Жоао де Барроса і Айреша да Куньї, розташованих між бухтами Трайсан і Ангра-дос-Негрос, карта Бартоломеу і наші підрахунки відстані (відміряємо відстань від бухти Трайсан вздовж берегової лінії на північний захід 50 ліг або 300 км і отримуємо місце локалізації кордону по гирлу ріки) свідчать, що цей кордон локалізувався по гирлу річки Ассу (географічні координати: 05°10' південної широти; 36°42' західної довготи).

Очевидно, що у португальців не було наміру вторгтися в іспанські володіння, порушуючи кордони, встановлені Тордесільяським договором 1494 р. Навпаки, вони продемонстрували величчю своєї ескадри намір закріпити за собою володіння, залишені зазначеним договором за португальською короною. Тим більше, дві іберійські нації не були зацікавлені порушувати норми договору в умовах зростаючої активності французьких корсарів в Новому Світі.

Велика ескадра під командуванням Айреша да Куньї прибула спочатку до спадкового капітанства Дуарті Коелью (сучасний бразильський штат Пернамбуку), де донатарій люб'язно надав учасникам експедиції притулок і відпочинок пе-

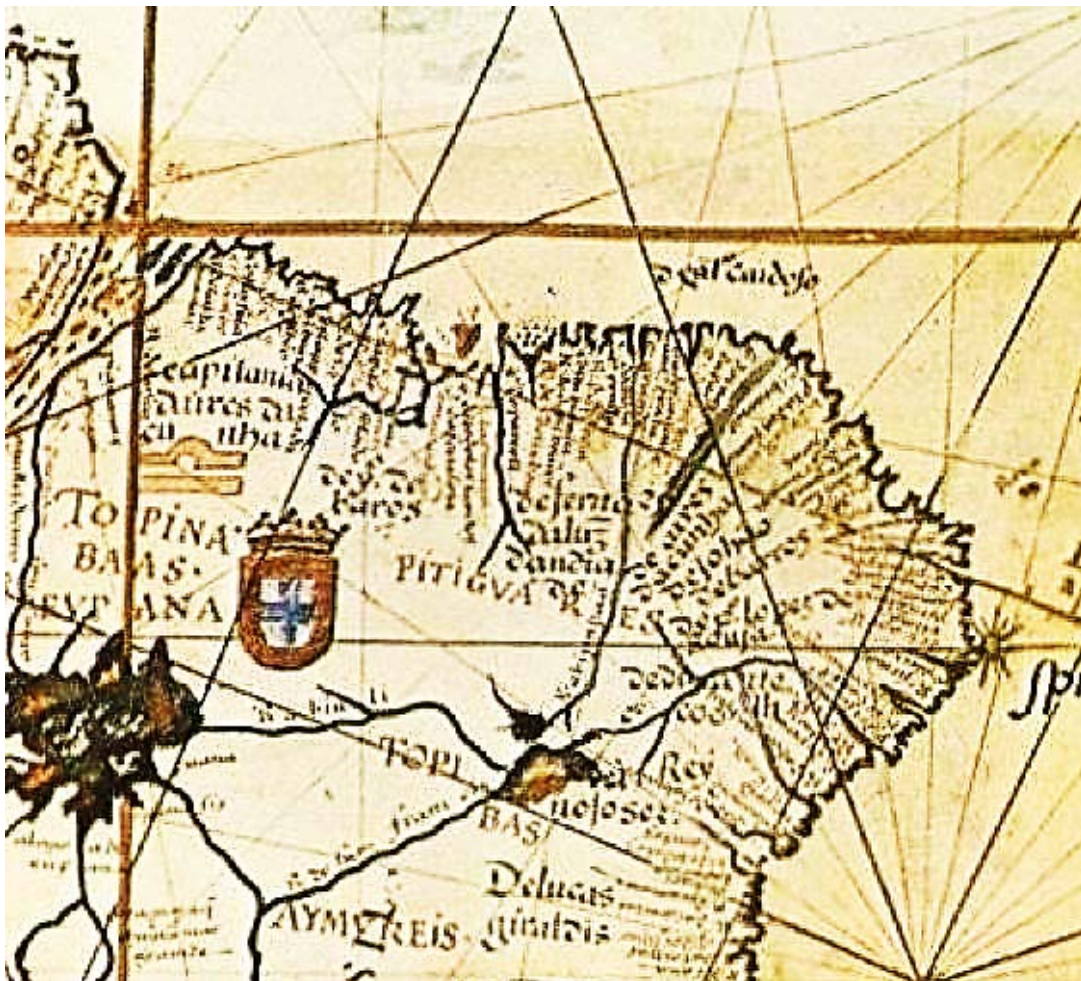

Рис. 1. Карта Бартоломеу Вельї 1561 р. з локалізацією спадкових володінь Айреша да Куньї, Жоао де Барроса і Фернау Альвареша де Андраді

ред початком зондування берегової лінії, починаючи від мису Сан-Рокі і закінчуючи естуарією Мараньяну. Можна припустити, що донатарій Пернамбуку на прохання головнокомандувача експедиції Айреша да Кунья надав лоцманам всю необхідну інформацію, якою володів на той момент про ці малодосліджені землі.

З листа іспанського посла Луїса Сарменті від 15 липня 1536 р. ми дізнаємося, що Дуарті Коелью повідомляв учасникам експедиції про гіпотетичну наявність золота в околицях естуарії Мараньяну [20, с. 254]. На допомогу ескадрі Дуарті Коелью виділив малий корабель, щоб він рухався в авангарді ескадри з метою прокладання найбільш безпечного каботажного шляху вздовж берегової лінії північної Бразилії. Цікаво, що розвідка берегової лінії спадкового сектору капітана-донатарія Антоніу Кардозу де Барроса між річками Жагуарібе і Кореау не передбачалася ескадрою.

На початковому етапі свого просування вздовж берегової лінії північно-західним курсом ескадра досягла околиць гирла річки, яку місцеві індіанці називали Бакіпе (Baquípe). Як зазначає історик Ф.А. Варнажен, сучасна назва цієї річки – Сеара-Мірін (географічні координати: 5°33' південної широти; 35°14' західної довготи) [23, с. 188]. На березі вказаної річки учасники експедиції мали намір започаткувати колонію, однак внаслідок ворожого ставлення до них індіанців потигуарів, союзників французів, відмовилися від свого наміру і обмежилися лише поповненням запасів провіанту і дерева. Тут вони, також, зустріли декількох потерпілих з експедиції іспанців у часі повернення із Ріо-де-ла-Плати ескадри Педро Де Мендоси, фундатора Буенос-Айреса [21, с. 270].

Ескадра португальців продовжила повільне просування далі на північний захід, тримаючись якомога ближче берегової лінії з метою зондування бухт і гирла річок. Після проходження мису Сан-Рокі малий корабель авангарду, який був наданий донатарієм Пернамбуку, загубився. Згодом флагманський корабель Айреша да Кунья зазнав аварії. Загинув, також, Айреш да Кунья. Як відмічає у своїй хроніці Бернарду Перейра де Берреду, загибель корабля трапилася в околицях острова Бокейрау або Меду, розташованого в естуарії Мараньяну (географічні координати: 02°31' південної широти; 44°22' західної довготи) [14, с. 17]. Решта 9 каравел досягли острова Тріндаді (інша старовинна назва острова – «Вакас»; пізніше французькі колоністи називали острів – «Сан-Луїс»; сучасна назва острова – «Упаон-Асу», де розташована сучасна столиця штату Мараньян Сан-Луїс; географічні координати: 02°27' південної широти; 44°15' західної довготи), названий так внаслідок його форми у вигляді ромбу. Острів розташований посеред бухт Сан-Жозе і Сан-Марку, де впадають у залив дві річки Меарім і Ітапкуру.

Португальський хроніст П.М. Гандаво відмічає, що учасники експедиції орієнтовно три роки здійснювали пошуки гіпотетичного золота в околицях естуарії Мараньяну, піднявшись уверх по річці на відстань 250 ліг, однак нічого не знайшли [19]. У великому розчаруванні вирішили поверта-

тися до Португалії. Однак невдача спіткала ескадру і під час повернення. Три корабля вітром віднесло у серпні 1538 р. до Антильських островів. Як відмічає у своєму листі від 27 квітня 1542 р. Дуарті Коелью (адресованому королю Жоао III), внаслідок невдачної експедиції було втрачено в Мараньяні 700 португальців. Документ вміщено у джерелі [20, с. 313-314].

Невдача експедиції співпала за часом з провальними спробами капітана-донатарія Антоніу Кардозу де Барроса колонізувати власне спадкове капітанство, що примусило його переуступити своє володіння на користь португальської корони в обмін на королівську посаду проведора-мора в генерал-губернаторстві Баїа.

Жоао де Баррос у своїй хроніці виражає розпач щодо невдачі експедиції, до якої він був причетним, однак виражав сподівання на результативність нової експедиції до північної Бразилії [16]. Невдачею закінчилася і друга спроба організувати експедицію з метою колонізації власного капітанства Жоао де Барросом з його синами після 1550 р., про що нами зазначалося вище. Головна причина провалу – протидія місцевих індіанців потигуарів, які примусили португальців відступити. Чим можна пояснити таке вороже ставлення місцевих індіанців до спроб Жоао де Барроса створити власне капітанство від бухти Трайсан до річки Жагуарібе? Бразильський історик Ж.Ф. де Алмейда Праду стверджує, що одне із пояснень може полягати в тому, що заступник капітана-донатарія в прилеглому капітанстві Ітамарака Жоао Гонсалвеш мав дозвіл на пошук рабів-індіанців для свого капітанства на території спадкового сектору Жоао де Барроси. Це викликало спробу представника Барроси Антоніу Піньейри звернутися з судовим позовом проти Жоао Гонсалвеша [21, с. 275]. Не дивно, що в цих умовах індіанці відмовлялися співпрацювати з португальськими колоністами Жоао де Барроса, шукаючи підтримки у французів. Фактично північні спадкові капітанства на північ від бухти Трайсан не були створені, землі не стали об'єктом португальської колонізації до початку XVII ст.

Висновки дослідження. Таким чином, ми з'ясували що головною причиною провалу спроб колонізації португальцями північної Бразилії в XVI ст. була відчутна протидія цим намірам місцевих індіанців, що стали об'єктом полювання з боку португальців-конкістадорів з метою їхнього поневолення. Іншою причиною було те, що португальська корона у зв'язку з недостатньою кількістю необхідних матеріальних і фінансових ресурсів, доручила цю складну і ризиковану місію приватним особам – дворянам дрібного і середнього статку. Більшість цих дворян не спромоглися створити їхні колонії (спадкові капітанства), деякі з них поплатилися життям і майном. Тому португальська корона у 1548 р. прийняла рішення відмовитися від практики пожалування автономних капітанств у приватні руки. У 1549 р. в Бразилії було запроваджене генерал-губернаторство, що спричинило значне обмеження автономії вже створених капітанств. Нові спроби португальців колонізувати північну Бразилію розпочалися на початку XVII ст.

Список літератури:

1. Антонов Ю.Н. Бразилия: армия и политика / Ю.Н. Антонов. – М.: Наука, 1973. – 256 с.
2. Глинкин А.Н. Новейшая история Бразилии (1939-1959) / А.Н. Глинкин. – М.: Издательство ИМО, 1961. – 403 с.
3. Давыдов В.М., Бобровников А.В. Роль восходящих гигантов в мировой экономике и политике (шансы Бразилии и Мексики в глобальном измерении) / В.М. Давыдов, А.В. Бобровников. – М.: ИЛА РАН, 2009. – 234 с.
4. Калмыков Н.П. Диктатура Варгаса и бразильский рабочий класс / Н.П. Калмыков. – М.: Наука, 1981. – 230 с.
5. Караваев А.П. Бразилия: прошлое и настоящее периферийного капитализма / А.П. Караваев. – М.: Прогресс, 1989. – 277 с.
6. Коваль Б.И. Бразилия вчера и сегодня / Б.И. Коваль. – М.: Наука, 1975. – 176 с.
7. Комиссаров Ю.Н. Русские источники по историографии Бразилии первой трети XIX в. / Ю.Н. Комиссаров. – Л.: Наука, 1977. – 168 с.
8. Мартынов Б.Ф. Бразилия – гигант в глобализирующемся мире / Б.Ф. Мартынов. – М.: Наука, 2008. – 320 с.
9. Мартынов Б.Ф. Золотой канцлер. Барон де Рио-Бранко – великий дипломат Латинской Америки / Б.Ф. Мартынов. – М.: ИЛА РАН, 2004. – 160 с.
10. Окунева Л.С. Бразилия: особенности демократического проекта. Страницы новейшей политической истории латиноамериканского гиганта / Л.С. Окунева. – М.: МГИМО, 2008. – 823 с.
11. Очерки истории Бразилии / За ред. В.И. Ермолаева. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1962. – 571 с.
12. Слѣзкин Л.Ю. Земля Святого Креста. Открытие и завоевание Бразилии / Л.Ю. Слѣзкин. – Л.: Наука, 1970. – 160 с.
13. Barretto A. Fortificações no Brasil / A. Barretto. – Rio de Janeiro: Biblioteca do Exército Editora, 1958. – 368 p.
14. Berredo V.P. Annaes historicos do estado do Maranhão / V.P. Berredo. – Lisboa: Na officina de Francisco Luiz Ameno, 1769. – 710 p.
15. Costa F.A.P. Cronologia historica do estado do Piaui / F.A.P. Costa. – Rio de Janeiro: Editora Artenova, 1974. – 212 p.
16. Barros J. Decada primeira da Asia / J. Barros. – Lisboa: Impressa per Jorge Rodriguez, 1628. – 430 p.
17. Foral de direitos e merces mandado passar em favor de João de Barros // Revista do Instituto do Ceara. – 1909. – Vol. 23. – P. 3-9.
18. Foral de doação e merces mandado passar em favor de Antonio Cardoso de Barros // Revista do Instituto do Ceara. – 1909. – Vol. 23. – P. 10-16.
19. Gandavo P.M. Historia da provincia de Santa Cruz / P.M. Gandavo. – Lisboa: Na officina de Christouão de Matos, 1576. – 95 p.
20. Historia da colonização portuguesa do Brasil: Em 3 vol. / C.M. Dias, J de Freitas, A. Baião, P. Azevedo, P. Merêa. – Porto: Litografia Nacional, 1924. – Vol. 3: A idade media brasileira. – 396 p.
21. Prado J.F.A. Pernambuco e as capitãneas do Norte do Brasil (1530-1630): Em 3 T. / J.F.A. Prado. – São Paulo, Rio de Janeiro, Recife, Porto Alegre: Companhia Editora Nacional, 1941. – T. 2. – 518 p.
22. Salvador F.V. Historia do Brasil / F.V. Salvador. – Rio de Janeiro: Tyrographia de G. Leuzinger & Filhos, 1889. – 271 p.
23. Varnhagen F.A. Historia geral do Brazil: Em 2 tomos / F.A. Varnhagen. – Rio de Janeiro: Caza de E. e H. Laemmert, R. da Quitanda, 1854. – T. 1. – 496 p.

Кряжев П.В.

Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя

НЕУДАЧНЫЕ ПОПЫТКИ КОЛОНИЗАЦИИ СЕВЕРНОЙ БРАЗИЛИИ ПОРТУГАЛЬЦАМИ В XVI ВЕКЕ

Аннотация

В статье раскрыты попытки колонизации северной Бразилии португальцами в XVI веке. Определено, что португальская корона поручила сложную миссию колонизации указанного региона частным лицам – консорциуму капитанов-донатариев. Освещены личности каждого из участников упомянутого консорциума. Раскрыто содержание королевской грамоты, которая регламентировала права и обязанности, а также, определяла границы земель, пожалованных королём Жоао III консорциуму донатариев на территории северной Бразилии. Выяснены причины неудач, которые привели к провалу намерений португальцев колонизировать северную часть Бразилии в указанное время.

Ключевые слова: Бразилия, колонизация, эскадра, частно-наследственное капитанство, консорциум, капитан-донатарий.

Kryazhev P.V.

Nizhyn State University named after Nikolai Gogol

THE UNSUCCESSFUL ATTEMPTS OF COLONIZATION OF NORTHERN BRAZIL BY THE PORTUGUESES IN XVI SENTURY

Summary

In the article we discovered the attempts of colonization of northern Brazil by the portugueses in XVI sentury. We detected that the portuguese crown entrusted a difficult mission of colonization of the detected region to the private persons – the consortium of captain-donatarios. The person of each participant of the mentioned consortium is elucidated. We revealed the contents of the royal diploma which regulated the rights and duties, defined borders of the land was granted by the king Joao III for consortium of donatarios on the territory of northern Brazil. The reasons of failures that evoked the crash of intentions of the portugueses relatively colonization of the northern part of Brazil at the appointed time are detected.

Keywords: Brazil, colonization, squadron, private, hereditary captaincy, consortium, captain-donatario.